

NOWY SPOSÓB WYZNACZANIA SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH W PROCEDURZE KARNEJ – WIĘKSZY OBIEKTYWIZM, CZY WYDŁUŻENIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO?

AGNIESZKA ŁOZIŃSKA-PIEKARSKA *

Istotą niniejszego artykułu jest przedstawienie zmian w zakresie sposobu wyznaczenia składów orzekających w postępowaniu karnym, wprowadzonych nowelą z dnia 11 marca 2016 r., która w znacznej części zaczęła obowiązywać od dnia 15 kwietnia 2016 r., natomiast w zakresie zmian dotyczących omawianego przepisu, tj. art. 351 k.p.k. zacznie obowiązywać od dnia 1 stycznia 2017 r.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że celem modyfikacji uczynionej na podstawie przepisów ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹ jest przywrócenie w toku procesu aktywnej roli sądu². Jak wynika z treści uzasadnienia do przedmiotowej ustawy, ma ona na celu zapewnienie dokonywania ustaleń faktycznych w perspektywie prawdy materialnej oraz zwiększenie efektywności ścigania³. Choć przez wiele osób przedmiotowa nowelizacja utożsamiana jest przede wszystkim z przywróceniem modelu postępowania karnego obowiązującego przed dniem 1 lipca 2015 r., należy z całą stanowczością taki pogląd zanegować. O nieprawidłowości przedstawionego powyżej stanowiska dowodzić będzie – w zakresie procedury wyboru składów orzekających i pojawiających się w tym zakresie zmian – przedmiotowy artykuł.

Rozważania zawarte w niniejszej pracy mają na celu zobrazowanie różnic występujących pomiędzy dotychczasowym, a nowym sposobem wyznaczenia składów

* mgr, doktorant na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim im. Jana Pawła II w Lublinie

¹ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 437.

² A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydanie 7, Warszawa: Legalis, 2016.

³ Uzasadnienie do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> [dostęp: 27.04.2016, godz. 23:09].

orzekających, a także występujących w tym zakresie nieprawidłowości, utrudnień oraz przedstawienie wpływu tychże zmian na przebieg całego postępowania karnego. Zestawienie obu procedur wyboru składów sędziowskich wraz z ich szczegółowym omówieniem umożliwi zobrazowanie ich mocnych i słabych stron.

Obranie tematu przedmiotowego artykułu związane jest z dostrzeżonym brakiem w dotychczasowej literaturze zestawienia wskazującego na uchwalone w tym zakresie zmiany, które zaczną obowiązywać na przełomie kilku miesięcy, a ich znaczenie odbije się – *de facto* – na wyglądzie całego postępowania karnego.

1. STAN AKTUALNY – OBOWIĄZUJĄCY DO DNIA 31 GRUDNIA 2016 R.

1.1. INFORMACJE OGÓLNE

Kwestia wyznaczania składu orzekającego w postępowaniu karnym uregulowana została przede wszystkim w przepisie art. 351 § 1 i 2 k.p.k. Przepis ten reguluje dwa sposoby wyznaczania składów orzekających. Pierwszy to tzw. wyznaczanie sędziów z listy, drugi zaś polega na ich wyznaczeniu w drodze losowania. Warto już w tym miejscu zasygnalizować, że pierwszy sposób odnosi się wyłącznie do sędziego, bądź sędziów z wyłączeniem ławników, natomiast drugi ma również zastosowanie do procedury wyboru ławników⁴. Uzupełnieniem wskazanej powyżej regulacji są przepisy wydane na podstawie przepisu art. 351 § 3 k.p.k. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad wyznaczania i losowania składu orzekającego⁵. Rozporządzenie to zawiera opis technicznej strony przeprowadzania procedury wyznaczania składów orzekających. Określa ono m.in. zasady rejestrowania spraw w repertorium sądowym, sporządzania imiennej listy sędziów, przeprowadzenia losowania, czy też sporządzania protokołu z czynności losowania⁶. Jak słusznie wskazuje J. Iwaniec, zakres delegacji ustawowej do wydania przedmiotowego rozporządzenia, wskazany w przepisie art. 351 § 3 k.p.k., dotyczy obu procedur wyboru sędziów⁷.

Warto w tym miejscu również zaznaczyć, że omawiany w niniejszym artykule przepis nie miał swojego odpowiednika w kodeksie postępowania karnego z 1969 r. Wówczas procedura wyznaczania składów orzekających uregulowana była wyłącznie w regulaminie sądowym⁸.

⁴ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2005, Nr 12, s. 154.

⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia szczegółowych zasad wyznaczania i losowania składu orzekającego z dnia 2 czerwca 2003 r., Dz.U. Nr 107, poz. 1007.

⁶ P. Rogoziński, *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] S. Steinborn (red.), J. Grajewski, P. Rogoziński, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX, nr 494028.

⁷ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2005, Nr 12, s. 155–156.

⁸ P. Rogoziński, *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] S. Steinborn (red.), J. Grajewski, P. Rogoziński, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX, nr 494028.

Wracając do zagadnienia aktualnie obowiązujących przepisów zaznaczyć należy, iż zgodnie z brzmieniem przepisu art. 351 § 1 k.p.k. „Sędziego albo sędziów powołanych do orzekania w sprawie wyznacza się w kolejności według wpływu sprawy oraz jawnej dla stron listy sędziów danego sądu lub wydziału.” Wskazany powyżej sposób wyznaczania sędziów dotyczy wszystkich sędziów zasiadających w składzie orzekającym, niezależnie od pełnionych przez nich funkcji, tj. niezależnie od tego, czy dotyczy to przewodniczącego składu orzekającego, czy też sędziego referenta. Ponadto aktualnie obowiązujący sposób wyznaczania sędziów ma zastosowanie zarówno do składów jednoosobowych, jak i wieloosobowych. Na gruncie przytoczonego powyżej przepisu przyjmuje się, że przepis ten znajdzie również zastosowanie do zasad wyznaczania tzw. sędziów dodatkowych⁹.

Odstępstwo od wskazanej powyżej zasady – jak wynika z brzmienia przepisu art. 351 § 1 zd. 2 k.p.k. – dopuszczalne jest tylko z powodu choroby sędziego lub z innej ważnej przyczyny, co należy zaznaczyć w zarządzeniu o wyznaczeniu rozprawy. Interpretacja tego zapisu zostanie przedstawiona w rozważaniach szczegółowych zawartych poniżej.

Wspomnieć w tym miejscu również należy o istotnej odrębności, tj. procedurze wyznaczania sędziów określonej w § 2 omawianego przepisu. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu „Gdy w akcie oskarżenia zarzuca się popełnienie zbrodni zagrożonej karą 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności, wyznaczenia składu orzekającego dokonuje się na wniosek prokuratora lub obrońcy w drodze losowania, przy którym mają oni prawo być obecni. Prokurator może złożyć wniosek nie później niż w ciągu 7 dni po wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, a obrońca w ciągu 7 dni od dnia doręczenia mu odpisu aktu oskarżenia.” Zaznaczyć warto, że w komentowanym przepisie chodzi zatem o ustawowe zagrożenie karą, nie zaś o faktyczne możliwości ich wymierzenia oskarżonemu. Co istotne – zacytowane powyżej przepisy dotyczą spraw rozpoznawanych na rozprawie¹⁰.

W § 3 omawianego przepisu wskazano natomiast, że „Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady wyznaczania i losowania składu orzekającego, mając na uwadze konieczność zagwarantowania równego prawdopodobieństwa udziału w składzie orzekającym w każdej sprawie wszystkim sędziom danego sądu lub wydziału”.

Omawiany przepis ma zatem charakter *stricte* organizacyjny¹¹, jednakże jak wynikało z uzasadnienia rządowego projektu do kodeksu postępowania karnego z 1997 r., miał on również zapobiegać występowaniu podejrzeń o manipulację w sądach, a także miał poszerzać poczucie zaufania obywateli do sądu¹². Takie sformułowanie uzasadnienia wprowadzenia omawianego przepisu wskazuje, że ustawodawca chciał położyć nacisk na zagwarantowanie obiektywizmu, bezstronności i niezawisłości, które miały być zapewnione poprzez uniemożliwienie administracyjnego nakazu

⁹ W. Jasiński, *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Legalis, 2015.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa: Wydawnictwo prawnicze, 1997, s. 429.

orzekania w danej sprawie przez ogólnie wybrane osoby. Ponadto jasno sformułowane kryteria przydzielania spraw poszczególnym sędziom mają na celu nie tylko działanie przeciwko arbitralności, ale również stanowią przejaw zasady uczciwego procesu, która ściśle wiąże się z zasadą zaufania do organów sprawiedliwości.¹³ Natomiast zasadę zaufania obywatela do państwa, w tym również organów sprawiedliwości wywodzić można już z samego brzmienia przepisu art. 2 Konstytucji RP¹⁴, zgodnie z którym „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej”. Według Trybunału Konstytucyjnego „zasada zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa opiera się na wymaganiu pewności prawa, a więc takim zespole cech przysługujących prawu, które zapewniają jednostce bezpieczeństwo prawne; umożliwiają jej decydowanie o swoim postępowaniu na podstawie pełnej znajomości przesłanek działania organów państwowych oraz konsekwencji prawnych, jakie jej działania mogą pociągnąć za sobą”¹⁵. Reasumując tę część rozważań podnieść trzeba, iż określenie procedury wyznaczania sędziów do składów orzekających ma również na celu ochronę osób ściganych przed ryzykiem nadużycia władzy.

Stwierdzić zatem można, że przepis art. 351 k.p.k. w jego dotychczasowym brzmieniu, stanowił i *de facto* nadal będzie stanowił – z tym, że w nieco odmienionej formie – istotną funkcję, którą może określić jako funkcję gwarancyjną¹⁶, zapewniającą realizację prawa do bezstronnego sądu. Prawo to gwarantowane jest z kolei w wielu aktach normatywnych, a przede wszystkim w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP¹⁷, zgodnie z którym „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd” oraz art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹⁸ – zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie, przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Według P. Wilińskiego „Konstrukcja ust. 1 jak i całego art. 6 Konwencji wskazuje na podmiotowe a nie formalno-przedmiotowe ujęcie tych gwarancji [...] Oznacza to, że ocena zgodności regulacji krajowych dokonywana musi być nie tylko z punktu widzenia istnienia formalnych instrumentów procesowych,

¹³ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów w sprawach karnych na tle zasady uczciwego procesu*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, Rok XI: 2007, z. 1, s. 31.

¹⁴ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹⁵ Wyrok TK z dnia 14 czerwca 2000 r., P 3/00, OTK 2000, Nr 5, poz. 138.

¹⁶ A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydanie 7, Warszawa 2016, Legalis.

¹⁷ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.

¹⁸ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. Urz. 1993, Nr 61, poz. 284 z późn. zm.

ale także, a może przede wszystkim, ze względu na to, czy ich zastosowanie prowadzi do zapewnienia (w sensie materialnym) wyrażonych w Konwencji gwarancji¹⁹.

Postanowienia tożsame z regulacjami przepisu art. 6 Konwencji zawierają również przepis art. 47 Karty Praw Podstawowych²⁰ oraz art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych²¹, który głosi, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych lub co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych.

Omawiając rolę jaką spełnia przepis art. 351 k.p.k. nie można zapominać również o orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z którego wprost wynika, że kwestia wyznaczenia składu orzekającego jest ściśle związana ze wspomnianym powyżej art. 6 ust. 1 EKPC, w którym wyrażone zostało prawo każdego do rozpoznania jego sprawy przez sąd ustanowiony ustawą²². Przy czym sama procedura wyznaczenia składu orzekającego – według ETPC – mieści się w granicach marginesu uznania każdego państwa członkowskiego²³. Jeżeli jednak państwo-sygnatariusz EKPC zdecyduje się ustanowić reguły dotyczące wyznaczenia składu orzekającego, to powinny być one przez niego przestrzegane. Ich złamanie stanowi bowiem naruszenie konwencyjnego prawa do sądu ustanowionego ustawą. Pamiętać bowiem należy, że przestrzeganie zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości sprzyja nie tylko umocnieniu praworządności, ale służy również zabezpieczeniu praw człowieka, dlatego też niezmiernie istotnym jest aby zapewnić przestrzeganie zasady uczciwego procesu, a w tym również zapewnienie prawidłowej obsady sądu poprzez określenie jednoznacznych zasad wyznaczenia składów orzekających²⁴.

1.2. ZWYKŁA PROCEDURA WYBORU SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH

Przepis art. 351 k.p.k. reguluje sposób w jakim dokonuje się wyznaczenia składu orzekającego do konkretnej sprawy. Warto jednak podkreślić, że – jak wynika z brzmienia samego zapisu art. 351 § 1 k.p.k., ma on wyłącznie zastosowanie do sędziów, nie zaś do ławników sądowych. Powyższe rozwiązanie próbuje większość

¹⁹ P. Wiliński, *Niezależność sądu – standard konstytucyjny i konwencyjny*, Kwartalnik Prawa Publicznego 2010, nr 1–2, s. 14–15.

²⁰ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r., 2012/C/326/02, Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010.

²¹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r., otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38, poz. 167 z późn. zm.

²² Wyrok ETPC z dnia 11 lipca 2006 r., w sprawie 36455/02 Gurov przeciwko Mołdawii, § 35; wyrok ETPC z dnia 4 marca 2003 r., w sprawie 63486/00 Posokhov przeciwko Rosji, § 39.

²³ Wyrok ETPC z dnia 9 października 2008 r. w sprawie 62936/00 Moiseyev przeciwko Rosji, § 176.

²⁴ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczenia sędziów w sprawach karnych na tle zasady uczciwego procesu*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, Rok XI: 2007, z. 1, s. 30.

przedstawicieli doktryny, w tym m.in. P. Hofmański²⁵, J. Iwaniec²⁶, R.A. Stefański. Odmienne stanowisko, zgodnie z którym zasada wyznaczania sędziów, określona w przepisie art. 351 § 1 k.p.k. powinna mieć również zastosowanie do ławników, prezentuje natomiast D. Szumiło-Kulczycka²⁷.

Na gruncie aktualnie obowiązujących przepisów procedura wyboru sędziów, określona w przepisie art. 351 § 1 k.p.k., uzależniona jest zatem od kolejności wpływu spraw, które były przypisywane konkretnemu sędziemu, bądź składowi orzekającemu według jawnej dla stron postępowania imiennej listy sędziów danego sądu lub wydziału. Nie ulega zatem wątpliwości, że istotnym elementem stojącym na straży obiektywizmu jest w omawianym przepisie, konieczność ujawnienia imiennej listy sędziów – stronom danego postępowania. Wskazać jednak należy na dość istotną trudność w zakresie umożliwienia stronom oceny prawidłowości wyznaczenia składu orzekającego, a mianowicie fakt, iż strona musiałaby dokonać również weryfikacji w zakresie wyboru składu orzekającego we wszystkich sprawach, jakie zostały zarejestrowane w dniu, w którym wpłynęła sprawa, której jest uczestnikiem. Uchybienie w wyborze składu orzekającego w sprawie, która została zarejestrowana uprzednio będzie skutkowało automatycznie powstaniem nieprawidłowości w kolejnych sprawach. Jedynie dokonanie pełnej weryfikacji – w tym również w zakresie spraw poprzedzających – umożliwi wyłapanie wszelkich nieprawidłowości, które mogły mieć wpływ na wystąpienie nieprawidłowości w wyborze składu orzekającego w tej konkretnej sprawie²⁸. Z powyższym z kolei wiąże się kolejny problem, a mianowicie sposób udostępnienia danych dotyczących innych spraw, które zostały zarejestrowane w tym samym dniu, albo też w zbliżonym okresie, na tle konieczności ochrony danych osobowych osób trzecich. Podnieść jednak należy, że w pełni uzasadnionym jest stanowisko, zgodnie z którym, pomimo konieczności ochrony danych osobowych, stronom należy udostępnić wszelkie dane, niezbędne dla dokonania weryfikacji w zakresie prawidłowości wyboru składu orzekającego w innych sprawach, które mogą mieć wpływ na ich sprawę²⁹.

Odstępstwo od powyżej zaprezentowanej zasady wyboru składu orzekającego według wpływu i imiennej listy sędziów możliwe jest wyłącznie z powodu choroby sędziego, lub też z innej ważnej przyczyny. W doktrynie przyjmuje się, iż jako inna ważną przyczynę należy traktować okoliczność o zbliżonej randze i charakterze, co choroba sędziego. Jako przykłady wskazuje się: planowany urlop, wyjazd służbowy, czy odejście na emeryturę w czasie, kiedy sprawa byłaby najprawdopodobniej rozpa-

²⁵ P. Hofmański, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, Warszawa: C. H. Beck, 2011, t. II, s. 415.

²⁶ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2005, Nr 12, s. 154.

²⁷ D. Szumiło-Kulczycka, *Prawo do sądu właściwego w polskim procesie karnym i gwarancje jego realizacji, Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności*, [w:] *Księga ku czci prof. S. Waltosia*, Warszawa 2000, s. 255–256.

²⁸ P. Rogoziński, *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] S. Steinborn (red.), J. Grajewski, P. Rogoziński, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX, nr 494028.

²⁹ *Ibidem*.

trywana³⁰. W orzecznictwie za inną ważną przyczynę, uzasadniającą odstępstwo od zasady wyznaczania składu sędziowskiego wskazuje się: zaplanowany uprzednio urlop, wyjazd szkoleniowy, obciążenie sędziego dużą liczbą spraw o zawiłym charakterze, spraw obszernych – tj. rozbudowanych, których akta składały się z kilku tomów, jak i spraw aresztowych, w których najważniejszy jest czas³¹. Ponadto jako przyczyny uzasadniające odstępstwo od zasady wyznaczania składu orzekającego według wpływu, jak wielokrotnie wskazywał Sąd Najwyższy, uznawane były m.in. trudności kadrowe w danym sądzie, zwłaszcza w małych sądach – z małą ilością sędziów, czy też nadmierne obciążenie sędziego obowiązkami służbowymi, które uniemożliwiały mu rozpoznanie sprawy przed upływem terminu karalności³². W literaturze wskazywano również – co należy ocenić aprobująco – że pominięcie sędziego uzasadnione jest także w sytuacji, gdy przewodniczącemu znane są okoliczności, które skutkowałyby wyłączeniem sędziego z mocy prawa³³. Co najistotniejsze – przyczyna odstępstwa od reguły wyznaczania składów sędziowskich powinna zostać oznaczona w zarządzeniu o wyznaczeniu rozprawy. Zamieszczenie takiej informacji umożliwia bowiem ewentualne stwierdzenie bezzasadności dokonania takiego odstępstwa³⁴.

Dla zobrazowania przebiegu procedury wyznaczania składów orzekających, niezmiernie istotnym jest zatem przedstawienie strony technicznej tego przedsięwzięcia. Sprawy podlegające rozpoznaniu na rozprawie, które wpływają do wydziałów karnych zarówno sądów pierwszej instancji, jak i sądów odwoławczych, są wpisywane niezwłocznie, we właściwym porządku chronologicznym do właściwych repertoriów. Data wpisu do repertorium odpowiada dacie wpływu sprawy do wydziału. Sprawom nadawane są kolejne numery, według porządku ich wpływu. W sytuacji, gdy do danego wydziału, jednego dnia wpłynię więcej aniżeli jedna sprawa, sprawy te powinny zostać najpierw ułożone – według kolejności alfabetycznej nazwisk pierwszych oskarżonych, a następnie powinny w takiej właśnie kolejności zostać wpisane do odpowiednich repertoriów³⁵. Jak wiadomo w każdym wydziale znajduje się imienna lista sędziów danego wydziału. Jest ona tworzona w dwóch egzemplarzach. Jeden egzemplarz znajduje się u kierownika sekretariatu i jest dostępny dla osób zainteresowanych, natomiast drugi znajduje się u przewodniczącego wydziału. Przy czym na liście tej, z prawej strony widnieje rubryka „uwagi”, w której odnotowuje się wszelkie okoliczności stanowiące podstawę do odstąpienia od zasady wyznaczania sędziów, zgodnie z zasadą wpływu spraw. Na liście tej widnieje również informacja o tym, w jakim wymiarze orzeka dany sędzia. Po wpłynięciu danej sprawy do wydziału, prezes sądu lub przewodniczący wydziału biorą pod uwagę zapisaną w repertorium pod konkretną sygna-

³⁰ W. Jasiński, *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Legalis, 2015.

³¹ Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2004 r., V KK 195/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 5.

³² Wyrok SN z dnia 25 lutego 2009 r., SNO 5/09, Legalis; zob. też wyrok SN z dnia 17 maja 2012 r., V KK 322/11, Biul. PK 2012, Nr 6, poz. 52–53.

³³ K. Papke-Olszauskas, *Wyłączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2007, s. 148.

³⁴ P. Rogoziński, *Komentarz do art. 351 Kodeksu...*

³⁵ A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu...*

turą sprawę, a następnie przyporządkowują ją konkretnemu sędziemu – zgodnie z imienną listą sędziów³⁶. Tym samym stwierdzić trzeba, że o kolejności wpływu spraw do danego wydziału decyduje nie moment ich przekazania przewodniczącemu, a moment ich zarejestrowania³⁷. Na zakończenie tej części rozważań warto również zwrócić uwagę, że wyznaczania sędziów do składów orzekających dokonuje przewodniczący wydziału, dlatego też warto zasygnalizować, iż przewiduje się w najbliższym czasie zmiany również i w tym zakresie.

1.3. LOSOWA PROCEDURA WYBORU SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH

Po omówieniu ogólnej zasady wyznaczania składów sędziowskich warto przyjrzeć się zasadzie specjalnej, tj. omówionej w przepisie art. 351 § 2 k.p.k., określanej jako tryb losowego przydziału³⁸. W myśl tego przepisu, w sprawach o zbrodnie zagrożone karą 25 lat pozbawienia wolności, albo też dożywotniego pozbawienia wolności, wyznaczenie składu orzekającego, a zatem w tym przypadku również występujących w tych sprawach ławników, następuje w drodze losowania. Przy czym sposób ten uwarunkowany jest od uprzedniego złożenia – we wskazanym w w/w przepisie terminie – wniosku o wyznaczenie składu orzekającego w drodze losowania. Wniosek taki złożyć może prokurator, bądź obrońca oskarżonego. Omawiany zapis wyklucza zatem możliwość złożenia wniosku przez innego oskarżyciela, a nawet przez samego oskarżonego, co przy uwzględnieniu zasady prawa do obrony może rodzić wiele wątpliwości. Jak wskazuje J. Iwaniec, pozbawienie oskarżonego możliwości złożenia takiego wniosku należy uznać wręcz za absurdalne, w szczególności przy uwzględnieniu, że w tzw. fazie poddania pod sąd *sensu stricto* oskarżony nie zawsze posiada obrońcę³⁹. Jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 2 października 2006 r. uprawnienie do złożenia wniosku o wyznaczenie w drodze losowania członków składu orzekającego przysługuje wskazanym wyżej podmiotom w określonym momencie procesu, a raz nabyte w ten sposób uprawnienie przysługuje im do końca procesu w danej sprawie, a więc również przy ponownym jej rozpoznawaniu. Nie można jednak przyznać tym podmiotom uprawnienia do składania takiego wniosku przy ponownym rozpoznawaniu sprawy, jeżeli nie nabyły go w terminie określonym w przepisie § 2⁴⁰. Warto również zauważyć, że podmioty uprawnione do złożenia wniosku, mają prawo być obecne przy samej czynności losowania, o czym należy ich uprzedzić. Losowanie odbywa się w obecności przewodniczącego wydziału, protokolanta oraz pracownika sekretariatu, który dokonuje losowania. W tym miejscu warto zatem przybliżyć stronę techniczną samego losowania. Przed przeprowadzeniem losowania, jednakowe kartki z odrębnie zapisanymi imionami i nazwiskami sędziów, którzy są uwzględniani przy losowaniu, umieszcza się w pojemniku. Następnie, z pojemnika tego pracownik sekretariatu danego wydziału losuje niezbędną liczbę

³⁶ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów...*, s. 32.

³⁷ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego...*, s. 157.

³⁸ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów...*, s. 32.

³⁹ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego...*, s. 161.

⁴⁰ Postanowienie SN z dnia 2 października 2006 r., V KK 13/06, LEX, nr 196963.

kartek. Z losowania sporządza się protokół, który jest każdorazowo załączany do akt sprawy. Protokół taki podpisuje przewodniczący wydziału i protokolant. Zawiera on nazwiska i imiona sędziów, spośród których dokonywane jest losowanie, a także imiona i nazwiska sędziów, których wyłączono z losowania wraz ze wskazaniem przyczyny takiego wyłączenia, a także imię i nazwisko prokuratora oraz obrońcy, o ile oczywiście byli obecnie w trakcie losowania⁴¹. Pamiętać jednak należy, że jeżeli po wylosowaniu składu orzekającego wylosowany sędzia nie będzie mógł wziąć udziału w rozprawie, przewodniczący wydziału niezwłocznie wyznaczy nowy termin losowania, tzw. losowania uzupełniającego, które odbywa się na tożsamy sposób jak te opisane powyżej⁴².

Co istotne – złożenie wniosku o wyznaczenia składu orzekającego w drodze losowania wiąże prezesa danego sądu, który nie jest uprawniony do merytorycznej oceny złożonego wniosku. Wyjątkiem od zasady braku dokonywania jakiegokolwiek oceny wniosku jest sytuacja, w której złożenie wniosku następuje przez osobę nieuprawnioną, bądź też przez osobę posiadającą stosowne uprawnienie, ale bez dochowania stosownego ku temu terminu⁴³. Jak już wspomniano powyżej, zarówno prokurator, jak i obrońca mogą złożyć wniosek o wyznaczenie składu orzekającego tylko w zakresie określonym w przepisie art. 351 § 2 k.p.k. terminie, wynoszącym 7 dni. Termin ten stanowi termin prekluzyjny⁴⁴, tj. nieprzekraczalny i nieprzywracalny⁴⁵, a jego przekroczenie, powoduje zastosowanie reguły opisanej w przepisie art. 351 § 1 k.p.k. Powyższe stanowisko aprobują liczni przedstawiciele doktryny, w tym: L.K. Paprzycki, zgodnie z poglądem którego termin ten jest terminem stanowczym⁴⁶, W. Grzeszczyk⁴⁷, F. Prusak⁴⁸ oraz T. Grzegorzczak⁴⁹. Dla prokuratora rozpoczęcie 7-dniowego terminu na złożenie wniosku rozpoczyna się od dnia wniesienia aktu oskarżenia, natomiast dla obrońcy od dnia doręczenia mu odpisu aktu oskarżenia. Przy czym – w przypadku, gdy oskarżony posiadał kilku obrońców, 7-dniowy termin na złożenie przedmiotowego wniosku liczony jest odrębnie dla każdego z tych obrońców⁵⁰. W doktrynie przyjmuje się, że zawiadomienie o terminie losowania powinno zostać doręczone wszystkim obrońcom oskarżonego, nawet tym, którzy nie wystąpili z przedmiotowym wnioskiem⁵¹. Praktykę taką należy ocenić pro gwarancyjnie, a tym samym uznać ją jako zasługującą na aprobacie.

⁴¹ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów...*, s. 33;

⁴² J. Iwaniec, *Zasady wyznaczania składu orzekającego...*, s. 160–161.

⁴³ W. Jasiński, *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego...*

⁴⁴ A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu...*

⁴⁵ Szerzej na temat terminów zawitych, prekluzyjnych i instrukcyjnych zob.: T. Grzegorzczak, *Czynności procesowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 1998, s. 66–70.

⁴⁶ L.K. Paprzycki [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Plachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarze*, Kraków 2003, s. 890.

⁴⁷ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Lexis Nexis, 2003, s. 322.

⁴⁸ F. Prusak, *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1999, s. 967.

⁴⁹ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków: Wolters Kluwer S.A., 2001, s. 828.

⁵⁰ A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu...*

⁵¹ W. Jasiński, *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego...*

Na zakończenie tej części rozważań warto również omówić skutki procesowe związane z naruszeniem przepisów dotyczących wyznaczania składów orzekających, które budziły dotychczas w doktrynie liczne kontrowersje. Część przedstawicieli doktryny wskazywała, iż wyznaczenie sędziów powołanych do orzekania w danej sprawie z naruszeniem reguł określonych w przepisach art. 350 § 1 k.p.k. i art. 351 § 1 k.p.k., może stanowić wyłącznie względną przyczynę odwoławczą określoną w art. 438 pkt. 2 k.p.k.⁵². Druga zaś część przedstawicieli doktryny, do której zaliczyć należy m. in. W. Gontarskiego, czy E. L. Wędrychowską⁵³, optuje za uznaniem takiego naruszenia za bezwzględną przyczynę odwoławczą. W orzecnictwie natomiast – od chwili wydania przez Sąd Najwyższy uchwały w sprawie o sygn. akt I KZP 43/05, tj. od dnia 17 listopada 2005 r.⁵⁴ – jednolicie przyjmowano, że naruszenie przepisu art. 351 § 1 k.p.k. stanowić może wyłącznie względną przyczynę odwoławczą⁵⁵. Jak wskazuje P. Czarnecki – i z czym *de facto* należy się zgodzić – w przypadku nieuwzględnienia przez prezesa sądu prawidłowo złożonego wniosku o wybór składu orzekającego w drodze losowania, a więc w sytuacji naruszenia przepisu art. 351 § 2 k.p.k., należy przyjąć, iż takie uchybienie stanowiłoby bezwzględną przyczynę odwoławczą kwalifikowaną jako nienależyta obsada sądu⁵⁶. Zasadność przedstawionego powyżej poglądu wywodzić można już z samego zróżnicowania procedury wyboru sędziów przez ustawodawcę, a nadto z uwagi na rodzaj spraw, w których z takiej procedury można skorzystać, tj. spraw o szczególnie dużym stopniu społecznej szkodliwości. Odmienne należałoby zakwalifikować uchybienie dotyczące m.in. niewłaściwe przeprowadzenie losowania w sytuacji, gdy nie miało ono wpływu na przebieg postępowania i treść wydanego rozstrzygnięcia. Mając na uwadze powyższe stwierdzić należy, że prawidłowa kwalifikacja poszczególnych uchybień w zakresie przepisu art. 351 – tak jego § 1 jak i § 2 k.p.k. wymaga dokładnej i dogłębnej analizy konkretnego przypadku.

Z uwagi na zmianę brzmienia przepisu art. 351, dokonaną na mocy ustawy z dnia 11 marca 2016 r., od dnia 1 stycznia 2017 r. omówione powyżej zasady wyznaczania sędziów orzekających ulegną znaczącej zmianie, co zostanie przedstawione poniżej.

⁵² Wyrok SN z dnia 17 maja 2012 r., sygn. akt V KK 322/11, Biul. PK 2012, Nr 6, poz. 52–53;

⁵³ E.L. Wędrychowska, *Składy i właściwość sądu w nowym Kodeksie postępowania karnego*, [w:] P. Kruszyński (red.), *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999.

⁵⁴ Uchwała SN – Izby Karnej z dnia 17 listopada 2005 r., I KZP 43/05, Legalis. Warto również zaznaczyć, że obecnie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu toczy się sprawa ze skargi Żemek, Chim i Przywieczerski przeciwko Polsce (skarga nr 35778/073). Postępowanie to dotyczy stanu faktycznego, na podstawie którego wydano przywołaną powyżej uchwałę. W sprawie tej wszyscy skarżący podnieśli zarzut naruszenia ich prawa do bezstronnego sądu, ustanowionego ustawą – tj. wskazali na naruszenie przepisu art. 6 EKPC – z uwagi na błędy proceduralne jakie zaistniały przy wyborze sędziego do składu orzekającego. Sprawa jest w toku, zatem warto śledzić jej przebieg.

⁵⁵ Postanowienie SN z dnia 23 września 2008 r., V KK 271/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1912; postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2006 r., V KK 199/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 2562.

⁵⁶ P. Czarnecki, *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów...*, s. 36.

2. NOWELIZACJA Z DNIA 11 MARCA 2016 R.

2.1. INFORMACJE OGÓLNE

Ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁵⁷, dokonano gruntownej zmiany w zakresie sposobu wyznaczania składów orzekających. Składający się dotychczas z trzech paragrafów przepis art. 351 k.p.k. rozrósł się, modyfikując w istotny sposób procedurę wyznaczania składów orzekających. Wskazać w tym miejscu należy, że na początku drogi legislacyjnej zakładano jedynie zmianę brzmienia zapisu § 1 art. 351 k.p.k., jednakże w toku prac rozszerzono jego treść – dokonując w ocenie ustawodawcy jego doprecyzowania⁵⁸.

2.2. ZWYKŁA PROCEDURA WYBORU SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH

Rozważanie w zakresie zmian należy rozpocząć od omówienia znowelizowanego brzmienia przepisu art. 351 § 1 k.p.k., który obecnie odnosi się wyłącznie do sędziego powołanego do orzekania w sprawie w składzie jednoosobowym oraz do sędziego sprawozdawcy. Nie ma on zatem zastosowania do pozostałych sędziów zasiadających w składzie orzekającym, do których zastosowanie znajdą odmiennie regulacje, które zostaną omówione w następnej kolejności.

Sędziego orzekającego w składzie jednoosobowym oraz sędziego sprawozdawcę wyznacza się według uprzednio obowiązującej zasady ogólnej, tj. według wpływu sprawy oraz jawnej dla stron imiennej listy sędziów orzekających w danym sądzie lub wydziale. Aktualnie zatem zostaną rozważania, co do strony technicznej tego sposobu wyznaczania sędziów. Zdanie drugie omawianego przepisu dotyczy natomiast możliwości odstępstwa od w/w zasady wyznaczania sędziów. Znowelizowane brzmienie przepisu art. 351 § 1 k.p.k. daje możliwość odstąpienia od wyznaczenia danego sędziego z powodu jego dłuższej choroby lub innej usprawiedliwionej niemożności wykonywania obowiązków służbowych, bądź też ważnej przyczyny wynikającej z organizacji pracy w sądzie. Tak jak dotychczas, przyczynę zastosowania odstępstwa od wyznaczenia danego sędziego należy zaznaczyć w zarządzeniu o wyznaczeniu rozprawy. Istotna zmiana dotyczy natomiast samej możliwości zastosowania odstępstwa od zasady wyznaczania sędziów, na którą wskazano powyżej. Zmiany tej nie można natomiast interpretować bez odniesienia się do zapisu § 8 omawianego przepisu, zgodnie z którym „Minister sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia warunki uznania choroby lub innej usprawiedliwionej niemożności wykonywania obowiązków służbowych za dłuższą lub długotrwałą oraz ważne przyczyny wynikające z organizacji pracy w sądzie dopuszczające pominięcie sędziego do orzekania w sprawie, mając na uwadze konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania oraz prawidłowego wyznaczania

⁵⁷ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 437.

⁵⁸ A. Ważny, *Komentarz do art. 351 Kodeksu...*

sędziego do orzekania w sprawie.” O ile zatem sposób doprecyzowania przyczyn uzasadniających odstępstwo od zasady wyznaczania sędziów – poprzez dookreślenie „dłuższej choroby”, usprawiedliwionej niemożności wykonywania obowiązków służbowych, czy też przyczyn wynikających z organizacji pracy w sądzie – należałoby ocenić pozytywnie, o tyle przekazanie Ministrowi Sprawiedliwości kompetencji do ustalania, które choroby należy zakwalifikować jako „dłuższą chorobę”, jak i kompetencji w zakresie określania ważnych przyczyn wynikających z organizacji pracy w sądzie należy już ocenić negatywnie. Trudno bowiem dopatrzyć się zasadności w udzielenie w/w kompetencji Ministrowi Sprawiedliwości, w sytuacji gdy nie posiada on wiedzy medycznej, jak i wiedzy co do technicznej strony organizacji sądów. Przy czym pamiętać należy, że choć organizacja pracy sądów powinna opierać się na tożsamych zasadach, czy też przepisach, to ich praktyczne zastosowanie może się od siebie różnić. Podkreślić w tym miejscu trzeba, że dokonanie weryfikacji w zakresie prawidłowości wprowadzenia takiego zapisu możliwe będzie dopiero po upływie kilkumiesięcznego, może nawet kilkuletniego okresu stosowania tych regulacji. Jednakże już w chwili obecnej można wskazać na istotne zagrożenia w zakresie ich stosowania, wynikające chociażby z właściwego ich dookreślenia. Bardzo ważnym jest zatem takie sformułowanie podstaw uzasadniających pominięcie sędziego, które zagwarantują nam brak konieczności ich modyfikowania każdorazowo w przypadku zmian zachodzących, czy to na gruncie chorób, czy też innych przesłanek.

Warto również w tym miejscu dać asumpt do rozważenia kwestii możliwości przydziału spraw zgodnie ze specjalizacją danego sędziego. Z praktycznego punktu widzenia orzekanie przez danych sędziów spraw jednego rodzaju umożliwi zagwarantowanie należytego i merytorycznego rozpoznania danej sprawy. Jako przykład należy wskazać chociażby sprawy karno-skarbowe, bądź też związane z naruszeniem prawa autorskiego. Ich specyfika wymaga znajomości przepisów i ich właściwej interpretacji, dlatego też należałoby rozważyć możliwość przydziału spraw sędziom również według ich specjalizacji.

2.3. LOSOWA PROCEDURA WYBORU SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH

Kolejnym zagadnieniem wartym omówienia jest kwestia wyznaczania składów sędziowskich w przypadku zagrożenia długotrwałą karą pozbawienia wolności. Dotychczas obowiązujący przepis art. 351 § 2 k.p.k., po noweli został przesunięty do § 3 tegoż przepisu. Również i w tym zapisie, dotyczącym sposobu wyboru składu orzekającego w sytuacji, gdy w akcie oskarżenia zarzucano popełnienie zbrodni zagrożonej karą 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności, wprowadzono istotne zmiany. Modyfikacje te dotyczą przede wszystkim terminu na złożenie wniosku o przeprowadzenie wyboru składu orzekającego w drodze losowania. Od dnia 1 stycznia 2017 r. prokurator wniosek taki będzie mógł zawrzeć tylko w akcie oskarżenia, natomiast obrońca przedmiotowy wniosek będzie mógł złożyć w terminie 3 dni od dnia doręczenia mu aktu oskarżenia. Przedmiotowa zmiana stanowi istotne ograniczenie w zakresie możliwości skorzystania z omawianego prawa. Zmianę tę należy ocenić negatywnie. Skrócenie terminów

na złożenie w/w wniosku, w sytuacji, gdy – jak to zostało wykazane powyżej – termin ten jest uznawany za termin prekluzyjny – znacząco ograniczy uprawnienia prokuratora i obrońcy. W tym miejscu postawić można nawet tezę, zgodnie z którą zmiana w zakresie skrócenia terminu na wniesienie wniosku o wyznaczenie składu orzekającego w drodze losowania dla obrońcy, mogłaby zostać uznana za naruszenie uprawnień składających się na prawo do obrony. W sytuacji bowiem, gdy obrońca otrzyma akt oskarżenia musi on mieć realną szansę zapoznania się tymże dokumentem, a następnie mieć realną możliwość skontaktowania się ze swoim mocodawcą w celu ustalenia z nim, czy taki wniosek ma zostać złożony. Zatem zakreślony ustawowo, 3-dniowy termin na złożenie takiego wniosku, z pewnością gwarancji takiej nie daje, na co wskazuje chociażby przykład, gdy akt oskarżenia zostanie obrońcy doręczony w piątek, a jego mocodawca wyjechał i nie ma możliwości, aby się z nim skontaktować. Tym samym obrońca może nie mieć zdolności ustalenia tej kwestii ze swoim mandantem. W tym miejscu należałoby również dokonać oceny skutków w zakresie braku pouczenia o możliwości złożenia w/w wniosku i jego ewentualnego wpływu na wydłużenia terminu do złożenia takiego wniosku. Mając na uwadze zasady ekonomiki procesowej, brak pouczenia o złożeniu wniosku we wskazanym powyżej terminie – przy uwzględnieniu charakteru podmiotów, które mogą go złożyć – nie stanowiłby podstawy do wydłużenia terminu do jego złożenia. Obawiać się zatem można, że wprowadzenie takiego zapisu może spowodować powstanie praktyki, zgodnie z którą obrońcy, którzy będą chcieli zagwarantować oskarżonym należyty poziom ochrony ich praw, będą składali wnioski o wyznaczenie składu orzekającego w drodze losowania każdorazowo, o ile tylko będą mogli skorzystać z takiego prawa. Taka praktyka spowoduje natomiast zwiększenie ilości przeprowadzanych losowań, a tym samym zwiększenie pracy pracownikom sądów, a także przewodniczącym wydziałów, którzy będą musieli być każdorazowo obecni przy losowaniu. Ponadto należy odnieść się w tym miejscu do negowanej już w poprzednim modelu wyznaczenia składu orzekającego braku możliwości złożenia wniosku przez samego oskarżonego, co przy uwzględnieniu celu w jakim wprowadzono przepis art. 351 k.p.k. wydawałoby się rzeczą jak najbardziej konieczną. Skoro bowiem przepis ten ma na celu zagwarantowanie – jak słusznie podnosi J. Iwaniec – przede wszystkim oskarżonemu, sprawiedliwego procesu, powinno się przypisać jemu również prawo do złożenia wniosku o wybór składu orzekającego za pomocą losowania⁵⁹. Zasadnym zatem będzie postulat zmodyfikowania omawianego przepisu poprzez poszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do złożenia przedmiotowego wniosku dodatkowo o osobę oskarżonego, co zapewni mu większą gwarancję jego praw.

W następnej części rozważań odnieść się należy do brzmienia przepisu art. 351 § 8 pkt. 1 k.p.k., zgodnie z którym „Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia: tryb wyznaczenia i losowania składu orzekającego, mając na uwadze konieczność zagwarantowania równego prawdopodobieństwa udziału w składzie orzekającym w każdej sprawie wszystkim sędziom danego sądu lub wydziału oraz

⁵⁹ J. Iwaniec, *Zasady wyznaczenia składu orzekającego w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2005, Nr 12, s. 161.

zapewnienia obiektywizmu przy przeprowadzaniu losowania, w szczególności poprzez udział w tej czynności osób niemających interesu prawnego ani faktycznego w wyniku losowania, możliwość wyznaczania i losowania składu orzekającego przy użyciu systemu informatycznego oraz możliwość rejestrowania obrazu albo obrazu i dźwięku z przebiegu losowania, warunki tego rejestrowania oraz przechowywania i udostępniania zapisów nagrań.” Tym samym szczegółowe zasady przeprowadzania losowania zostaną uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Takie rozwiązanie znów napawa dużym niepokojem, chociażby z uwagi na wskazanie, iż do losowania może dochodzić przy użyciu systemu informatycznego. Pamiętać bowiem należy, że systemy informatyczne są zawodne, a nadto wiążą się z koniecznością zapewnienia odpowiedniego oprogramowania, jak i niezawodnych urządzeń, które jak wiadomo często przysparzają wielu problemów. Kolejnym problemem, jaki może pojawić się w związku ze zmianami w zakresie sposobu wyznaczania składów orzekających jest kwestia udostępniania i przechowywania zapisów z przebiegu nagrań. Gwarancja dokonania zapisu jest bowiem wskazana w ustawie. Co zatem należy zrobić w przypadku, gdy zapis taki zostanie dokonany, ale na skutek awarii systemu, bądź uszkodzenia, czy nawet zniszczenia nośnika danych, nagrania tego nie będzie można odtworzyć, a tym samym zweryfikować. Jak wówczas będzie można skontrolować prawidłowość przeprowadzonego losowania i jaki wpływ taka sytuacja będzie miała na możliwość jej ewentualnego podniesienia w środку odwoławczym? Te i wiele innych pytań pozostają na gruncie wprowadzonych zmian na razie bez odpowiedzi. Istotnym zatem będzie wypracowanie takiej praktyki, która umożliwi ograniczenie takich przypadków i zagwarantowanie m.in. poprzez orzecznictwo, przyjęcie jednolitego traktowania takich uchybień.

Znowelizowany zapis § 2 przepisu art. 351 k.p.k. wskazuje, iż w sytuacji konieczności wyznaczenia więcej niż jednego sędziego, kolejnych sędziów wyznacza się w drodze losowania. Czego konsekwencją jest, że sędzia wyznaczony w drodze losowania, podlega wyłączeniu od udziału w kolejnych losowaniach przeprowadzonych w trybie tego przepisu, aż do wyboru w tej drodze wszystkich pozostałych sędziów. § 4 omawianego przepisu wskazuje, że w przypadku wystąpienia przeszkody procesowej, przeszkody wynikającej z przepisów prawa o ustroju sądów, lub też jego długotrwałej choroby lub innej usprawiedliwionej niemożności wykonywania obowiązków służbowych, do orzekania w sprawie w jego miejsce, wyznacza się innego sędziego wybranego w drodze losowania. W § 5 doprecyzowano natomiast kwestie pomijania sędziego w przypadku wyznaczenia go w drodze losowania za innego sędziego. Natomiast w § 6 doprecyzowano kwestię sposobu wyboru sędziów dodatkowych. Wskazano w nim, iż jeżeli po wyznaczeniu składu orzekającego w myśl art. 349 § 1 albo 350 § 1 k.p.k. sprawa, zgodnie z przepisami postępowania, ma być rozpoznawana w składzie złożonym z większej liczby sędziów, do orzekania w tej sprawie wyznacza się sędziego lub sędziów w drodze losowania. W takim wypadku sędzia wyznaczony do orzekania w sprawie podlega z tego powodu jednokrotnemu pominięciu w kolejności wyznaczania do orzekania w trybie § 1. Przy czym, od udziału w losowaniach, wskazanych w § 2–6 wyłączeni są sędziowie, o których mowa w § 1 zdanie drugie. Zgodnie natomiast

z § 9 omawiane powyżej przepisy mają zastosowanie zarówno do sędziów sądów powszechnych, jak i sędziów sądów wojskowych.

Jak wspomniano powyżej, w rozważaniach dotyczących poprzedniego stanu prawnego, w doktrynie pojawiały się kontrowersje w zakresie sposobu kwalifikowania uchybień, co do naruszenia zasad wyboru sędziów do składów orzekających. Mając zatem na uwadze nowe brzmienie przepisu art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k. wskazać należy, iż aktualnie w przypadku, gdy sędzia lub sędziowie zostaną powołani do orzekania w sprawie z pominięciem reguły wskazanej w art. 351 § 1 lub § 2 k.p.k., a ponadto nie zostanie – co do nich – uwzględniony wniosek o wyłączenie, złożony zgodnie z procedurą opisaną w przepisie art. 40a k.p.k., to wówczas uchybienie takie kwalifikowane będzie jako bezwzględna przyczyna odwoławcza. Istotne *novum* w tym zakresie stanowi zatem przepis art. 40a k.p.k., zgodnie z którym „Sędzia wyznaczony z naruszeniem sposobu wskazanego w art. 351 k.p.k. ulega wyłączeniu na zgłoszony przed rozpoczęciem przewodu sądowego wniosek strony.” Przy czym wniosek ten musi być zgłoszony we wskazanym powyżej terminie, bowiem wniosek zgłoszony po rozpoczęciu przewodu sądowego, pozostawia się bez rozpoznania. Przypomnieć w tym miejscu należy, że przez przewód sądowy należy rozumieć jako właściwe, dowodowe rozpoznanie sprawy odbywające się na tym etapie rozprawy głównej, na którym następuje gromadzenie materiału dowodowego będącego podstawą rozstrzygnięcia sądu. Przewód sądowy rozpoczyna się od odczytania zarzutów oskarżenia⁶⁰. Na gruncie powyżej wskazanych przepisów istotne znaczenie ma również § 2 omawianego przepisu, zgodnie z którym „Przed rozpoczęciem przewodu sądowego należy pouczyć obecne na rozprawie strony o możliwości złożenia wniosku, o którym mowa w § 1.” Jak wynika z przytoczonych powyżej przepisów, sąd będzie miał obowiązek pouczenia obecnych na rozprawie stron, o przysługujących im prawach, jednakże należy zauważyć, że pouczenie to nie zawiera informacji odnośnie konsekwencji jakie spowodować może niezgłoszenie przez nich tego wniosku dla dalszego toku postępowania karnego, w szczególności dla możliwości podniesienia tego uchybienia jako zarzutu procesowego, co ocenić trzeba negatywnie.

3. PODSUMOWANIE

Reasumując rozważania w zakresie wyboru składów orzekających stwierdzić należy, iż brzmienie znowelizowanego przepisu art. 351 k.p.k., które zacznie obowiązywać od dnia 1 stycznia 2017 r., może jednak przyczynić się do nadmiernego obciążenia sądów i pojawienia się licznych problemów natury technicznej, co zaś w konsekwencji może znacząco wydłużyć postępowanie sądowe, które i tak obecnie jest dość długotrwałe, a nadto może wpłynąć negatywnie na jego przebieg.

Na zakończenie tej części rozważań wskazać należy, że powyższe refleksje są przemyśleniami autorskimi, które nie uwzględniają założeń i zamysłu polskiego

⁶⁰ D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 164.

ustawodawcy, gdyż w uzasadnieniu do ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁶¹ nie zawarto żadnego wyjaśnienia wprowadzonych w tym zakresie zmian. Pamiętajmy jednak – co wskazano w toku niniejszych rozważań – iż całościowa ocena wprowadzonych zmian możliwa będzie dopiero na podstawie ich praktycznego zastosowania po kilku latach od wprowadzenia nowych rozwiązań.

BIBLIOGRAFIA

- Czarnecki P., *Kontrowersje wokół wyznaczania sędziów w sprawach karnych na tle zasady uczciwego procesu*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, Rok XI: 2007, z. 1, s. 27–43.
- Fredrich-Michalska I., Stachurska-Marcińczak B., *Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa: Wydawnictwo prawnicze, 1997 r.
- Grzegorzczak T., *Czynności procesowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 1998.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków: Wolters Kluwer S.A., 2001.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Lexis Nexis, 2003.
- Jasiński W., *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Legalis, 2015.
- Hofmański P., *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, Warszawa: C. H. Beck, 2011.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r., 2012/C/ 326/02, Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. Urz. 1993, Nr 61, poz. 284 z późn. zm.
- Iwaniec J., *Zasady wyznaczania składu orzekającego w sprawach karnych*, Prokuratura i Prawo 2005, Nr 12, s. 153–173.
- Jasiński W., *Komentarz do art. 6 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa: Legalis, 2015.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r., otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38, poz. 167 z późn. zm.
- K. Papke-Olsauskas, *Wylączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2007.
- Paprzycki L.K. [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Plachta, *Kodeks postępowania karnego. Komentarze*, Kraków 2003.
- Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2004 r., V KK 195/04, OSNKW 2005, Nr 1, poz. 5.
- Postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2006 r., V KK 199/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 2562.
- Postanowienie SN z dnia 23 września 2008 r., V KK 271/08, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 1912.
- Postanowienie SN z dnia 2 października 2006 r., V KK 13/06, LEX, nr 196963.
- Prusak F., *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1999.
- Rogoziński P., *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] S. Steinborn (red.), J. Grajewski, P. Rogoziński, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX, nr 494028.

⁶¹ Uzasadnienie do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> [dostęp: 27.04.2016, godz. 23:09].

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia szczegółowych zasad wyznaczenia i losowania składu orzekającego z dnia 2 czerwca 2003 r., Dz.U. nr 107, poz. 1007.
- Szumiło-Kulczycka D., *Prawo do sądu właściwego w polskim procesie karnym i gwarancje jego realizacji, Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności*, [w:] *Księga ku czci prof. S. Waltosia*, zespół red. Janina Czapska [et al.], Warszawa 2000.
- Świecki D., *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2011.
- Uchwała SN – Izby Karnej z dnia 17 listopada 2005 r., I KZP 43/05, Legalis.
- Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 437.
- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Uzasadnienie do ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (online), <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> [dostęp: 27.04.2016].
- Ważny A., *Komentarz do art. 351 Kodeksu postępowania karnego*, [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydanie 7, Warszawa: Legalis, 2016.
- Wędrychowska E.L., *Składy i właściwość sądu w nowym Kodeksie postępowania karnego*, [w:] P. Kruszyński (red.), *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999.
- Wiliński P., *Niezależność sądu – standard konstytucyjny i konwencyjny*, *Kwartalnik Prawa Publicznego* 2010, nr 1–2, s. 13–41.
- Wyrok ETPC z dnia 9 października 2008 r. w sprawie 62936/00 Moiseyev przeciwko Rosji, § 176.
- Wyrok ETPC z dnia 11 lipca 2006 r., w sprawie 36455/02 Gurov przeciwko Mołdawii, § 35.
- Wyrok ETPC z dnia 4 marca 2003 r., w sprawie 63486/00 Posokhov przeciwko Rosji, § 39.
- Wyrok SN z dnia 25 lutego 2009 r., SNO 5/09, Legalis.
- Wyrok SN z dnia 17 maja 2012 r., V KK 322/11, Biul. PK 2012, Nr 6, poz. 52–53.
- Wyrok TK z dnia 14 czerwca 2000 r., P 3/00, OTK 2000, Nr 5, poz. 138.

NOWY SPOSÓB WYZNACZANIA SKŁADÓW ORZEKAJĄCYCH W PROCEDURZE KARNEJ – WIĘKSZY OBIEKTYWIZM, CZY WYDŁUŻENIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO?

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zmian w zakresie zasad i procedur wyboru składów orzekających w postępowaniu karnym, wprowadzonych ustawą o zmianie ustawy – kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 11 marca 2016 r. Praca zawiera analizę w zakresie aktualnie obowiązujących przepisów oraz zmian wprowadzonych przedmiotową nowelą, które zaczną obowiązywać od dnia 1 stycznia 2017 r. W opracowaniu przedstawiono zarówno stronę teoretyczną omawianego zagadnienia, jak i jego znaczenie z praktycznego punktu widzenia, w szczególności w zakresie zmian w sposobie funkcjonowania sądów powszechnych. Zaprezentowano zarówno poglądy przedstawicieli doktryny, praktyków, jak i stanowiska wyrażane w orzecznictwie, a także przedstawiono propozycje *de lege ferenda*.

Jak zostało wykazane w przedmiotowym artykule, pełna ocena zmian w zakresie procedury wyboru składów orzekających możliwa będzie dopiero po dokonaniu analizy rozporządzeń wykonawczych, jednakże już na tym etapie można śmiało stwierdzić, że wiele zależeć będzie od sposobu interpretacji nowych przepisów i wypracowanej w tym zakresie praktyki.

Słowa kluczowe: procedura karna, składy orzekające w postępowaniu karnym, nowela z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, zwykła procedura wyborów składów orzekających, losowa procedura wyborów składów orzekających

NEW SYSTEM OF SELECTING THE BENCH MEMBERS IN CRIMINAL PROCEEDING: MORE OBJECTIVITY OR LENGTHENING OF THE JUDICIAL PROCEEDING?

Summary

The article aims to discuss the changes in the rules and procedures for selecting the bench members in criminal proceeding introduced by Act amending Act: Criminal Procedure Code and some other acts of 11 March 2016. The article contains an analysis of binding regulations and amendments that shall enter into force on 1 January 2017. The author presents both the theoretical aspect of the issue and its importance from the practical point of view, especially in the field of the functioning of common courts. The article presents the opinions of the doctrine representatives, legal practitioners and stands expressed in court judgements as well as proposals *de lege ferenda*.

As the article proves, a complete assessment of the procedure for the bench members' selection will be possible after the analysis of implementing regulations. However, at this stage, it can be safely stated that much will depend on the interpretation of the new provisions and their practical application.

Key words: criminal procedure, the bench composition in criminal proceeding, Act of 11 March 2016 amending Act: Criminal Procedure Code and some other acts, standard procedure of the bench members' selection, procedure of random choice of the bench members